

Wer eine Reise tut...

av Jan Leijonhielm

AKADEMINS TIDSKRIFT PUBLICERADE i tredje häftet 2011 ett mer ovanligt inslag i form av en reseskildring från Ryssland av ledamoten Ulf Henricsson under rubriken ”Ryssland – en del av Europa!”. Sådana brukar ju normalt inte bemötas i debattform. Men eftersom Henricsson själv har valt att utforma sin artikel som ett debattinlägg genom att dels kritisera rysslandsanalysen i allmänhet och dels ge sin syn på rysk utveckling, förtjänar den att bemötas.

En viss aningslöshet präglar denna mångordiga skildring av tre oförskräckta personers odysseé. Om vi får tro Henricsson är det bäst att se hur saker och ting ser ut själv, inte att förlita sig på inskränkta och lättleda analytiker. Han drar därför själv ett antal slutsatser efter hela tre veckors vistelse i landet, visserligen efter att blygsamt ha erkänt att tiden inte räcker för att förstå allt om ett land. Jag kan försäkra Ulf Henricsson att det finns talrika exempel på personer med förmodat goda insikter som på plats har bedömt utvecklingen totalt fel, det må gälla diplomater, journalister eller inhemska analytiker. ”Being there” är ingen garanti för att bedömningen blir korrekt. Att Henricsson et consortes varken rånas eller mördas kan knappast tas till intäkt för ett allmänt gott tillstånd i de besökta trakterna.

Henricsson inleder med ett felaktigt antal påståenden, t ex att vi borde insett att Sovjetunionen var på väg att kollapsa, vilket en rad sovjetforskare faktiskt gjorde, även om det inte uppmärksammades bland allmänheten. Vidare var det inte Tyskland utan det ryska Gazprom som drev beslutet om Nord Stream. Bristerna i den ryska militära förmågan under Georgienkriget har förvisso framhållits både i debatt och i detaljerad analys, även om det undgått författaren. Han finner det vidare ”sorgligt” att Georgien besegrades, och det tycker säkert georgierna också, i synnerhet alla de som fördrevs i en etnisk rensning efter kriget med hjälp av ryska soldater.

Henricsson uttrycker också ett allmänt misstroende mot analys som grundas på ”litteraturstudier och något kortare besök i en storstad”. Han är uppenbarligen okunnig om att den seriösa rysslandsanalysen, åtminstone i Sverige, i princip bedrivs av forskare som i stor utsträckning bott i landet, som regelbundet besöker det och har vittförgrenade nätverk inom många samhällsområden. Ta t ex den artikel av Susanne Oxenstierna, i samma nummer av tidskriften, där hon gjort en skarpögd analys av den ryska militärreformen i välgörande kontrast till Henricssons tyckande. Hon är högt vetenskapligt meriterad, har bott i Ryssland under långa perioder och

hon har många gelikar. I den forskningsgrupp jag själv ledde på FOI under ett decennium var förhållandet likartat.

Henricsson menar vidare med svepande kritik att många analytiker agerar med ryggmårgen och att rysslandsbilden präglas av vår oförmåga att frigöra oss från sovjetbilden (och stökiga ryssar), ett ofta använt oseriöst sätt att förenkla debatten genom att pådyvla meningsmotståndare en starkt enkelspårig syn, och felaktigt i sak. T o m Ulf Henricsson måste ha uppfattat att Ryssland utvecklats i fel riktning under Putins tid vid makten, att demokratin gått kräftgång och att politiken sjanghajats av ett korrupt ledarskikt. Regimen kan inte ens längre anses legitim efter resultatet i det senaste valet. Detta förhållande och beredvilligheten att angripa grannländer med energi- och IT-vapnet samt militära medel torde utgöra tillräckliga skäl för en befo-gad misstänksamhet hos grannländerna.

Det behövs ingen smutskastning från omvärlden för att injaga oro för rysk utveckling, den saken sköter Ryssland bra självt. Att författaren hävdar att utvecklingen går framåt är inte fel, naturligtvis sker det på ett antal områden. Den går emellertid dessvärre också i motsatt riktning på ett stort antal områden.

Det svenska sällskapet blir lyckligtvis bara stoppat två gånger av poliser som kräver mutor. Detta framställs närmast som en indikation på låg korruption, vilket är en falsk bild. Ryssland är ett av världens mest korrupta länder, medborgarna utsätts dagligen för olika former av denna korruption i form av påtvingade avgifter och nödvändiga mutor. Ekonomi och rättsväsen präglas av en omfattande korruption som hindrar rättsstatens och en verklig marknadsekonomis framväxt. T o m president Medvedev har gjort det till en huvuduppgift att bekämpa denna, dessvärre

med liten framgång. Möjligen kan det bero på att den politiska ledningen i många fall självt är korrupt, och det ter sig förmodligen svårt att föra talan mot sig själv.

Sällskapet besöker även Tjetjenien och Henricsson konstaterar lakoniskt att en lokal källa säger att Kadyrov bara ger sin egen klan makten, men att han ”fixar problemen” och att det är långt kvar till demokrati – ett oslagbart understatement. Kadyrov är enligt en mångfald vittnesmål en extremt brutal diktator, som ligger bakom ett stort antal försvinnanden, mord och tortyr med Moskväs goda minne. Bland de diktatorer som f n innehar makten förtjänar han bättre än de flesta en plats på de anklagades bänk i krigsförbrytardomstolen i Haag.

Jag hävdar naturligtvis inte att författaren sympatiserar med Kadyrov, men frånavarom av skarpare kritik mot förhållanden som Henricsson måste känna till är minst sagt uppseendeväckande. I Ingusjien märker sällskapet inte av några påstådda oroligheter, trots att det, jämte Dagestan, är Rysslands oroligaste hörn, med attentat, försvinnanden och dödsfall så gott som dagligen, en situation som den ryska politiska ledningen betraktar som det för närvarande allvarligaste inrikespolitiska problemet.

Ulf Henricsson avslutar med att konstatera att han finner den ryska björnen trött och inte farlig och att ryssen i gemen (d v s de ryssar man träffat under resan) inte är beredd(a) att gå ut på erövringståg. Denna syn, grundad på ett uppenbarligen rätt klen underlag, kan säkert stämma när det gäller vissa delar av befolkningen. Nu spelar denna gräsrotssyn en liten roll i den ryska verkligheten. Den ryska politiska ledningen har under Putin däremot tydligt demonstrerat att man avser återta Rysslands förlorade militära förmåga, bl a genom en

snabbt ökande militärbudget och ett omfattande nyanskaffningsprogram av i princip offensiva vapen. Se Oxenstiernas artikel. Det går förvisso inte så fort som man önskar, men gradvis når man ändå allt större operativ förmåga mot omvärlden. Hur ska denna omvärld kunna lita på att en auktoritär och korrupt regim med växande ekonomisk och militär styrka blir en pålitlig demokratisk aktör i framtiden?

Det är naturligtvis klokt att involvera Ryssland så långt det går i olika former av samarbeten, problemet är att Moskva sällan har visat en motsvarande vilja. Man kan, som Henricsson skriver, naturligtvis i flera avseenden betrakta Ryssland som en del av Europa, vilket i de flesta fall är av mer akademiskt intresse om det inte får praktiska konsekvenser. För närvarande ju regimen snarast Ryssland från en europeisk gemenskap med budskap om fientliga krafter i omvärlden och genom att liera sig med hel- och halvdiktaturer i Centralasien och arabvärlden. Vad som är långt viktigare är att Ryssland får en regim som kan dela en värdegemenskap med den demokratiska

omvärlden, och där är vi inte än. Att som Henricsson hävda att nuvarande auktoritära regim är det minst dåliga för Ryssland just nu är att göra både den växande oppositionen och Ryssland en otjänst. En snabb övergång till reell demokrati är nödvändig inte bara för att befolkningen förtjänar det, utan också för att förhindra en fortsatt kräftgång under nuvarande regim.

Intresserade av en något djupare analys av ryska frågor rekommenderas att ta del av t ex FOI:s rysslandsrapportering, som täcker de flesta samhällssektorer, eller de nyligen utkomna böckerna om rysk utveckling av Gudrun Persson och Kristian Gerner. Eller t o m läsa den bok (*Till bröders hjälp*) akademien nyligen publicerat, där det ingår ett kapitel om den ryska militära utvecklingen.

Författaren är för närvarande byråchef vid FOI och ledamot av KKrVA